

WWW.UNILIB.BE

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Телена Силанојевића

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 45.

У НОВОМ САДУ, 8. НОВЕМБРА 1892.

ГОД. V.

ОВИДИЈЕ.

На истоку даљном, а у граду Тѳми,
 Евкениус где понтуе вале своје ломн
 О камене стене земље бојних Гета,
 Усамљен, удаљен од целога света
 Публије изгнаник невесео седи,
 А е неба га гледа полумесећ бледи.

Његове се седе медујају власи
 Као год и бурни понтови таласи,
 Што но пред њим гмижу као шарна змија
 Од месеца бледог, што над њима сија —
 И песничким срцем ваљају се тада
 Успомене бајне, ал' и пуне јада.

Песничка му душа дивне снове чара:
 Од се сећа својих пената и лара,
 Ал' се сећа тада и гордога Рима,
 Који но је ужас народима свима,
 Који га је турн'о са земље му свете,
 Ващо га амо међу дивље Гете.

Тужне мисли мисли и мисли му ове
 Пред очи доводе разбијене снове
 И душа му тада рађа уздисаје,
 Па их тужне, грке лири му предаје —
 И одјекну лира. Блед је месец гледа,
 А по понту хује Еолова чеда.

Брз Аквилон на се песму ову прима,
 Односи је тамо до гордога Рима,
 А по улицама гордог Рима града
 Царује свуд поноћ, свуда тама влада
 И кроз таму брује тужне песме гласи,
 Публијеви грки, прегрки уздаси.

И Тибар је чуо ове тужне гласе,
 Разигр'о је на Рим све своје таласе,
 На Рим, што му оте оног, за ким жуди
 Па га даде понту на хладне му груди.
 Ваљају се тако љутог Тибра вали —
 Та и хладна река за Публијем жали.

Борис.

НИ ИЗ ЧЕГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕМА.

Приповеда Стеван Радић.

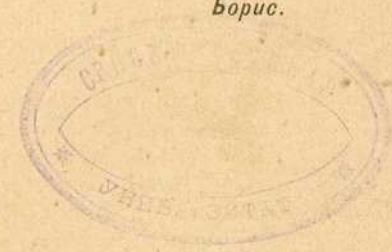
(Наставак)

XVI.

лара, као што већ напоменусмо, бе-
 јаше из С. Ту је она имала само
 маћеху, а више никога. Отац јој је био

колар и сиротињски је живео. Како је
 код Немаца мајстора већ у обичају, кад
 им девојчине поодрасту, шаљу их одмах
 у службу, тако и Клара није наврши-

ла ни једанаесту годину, а већ је морала оставити кућу својих родитеља. То ме је било узрока. Мати јој је рано умрла, отац се оженио по други пут. Тако Клара доби маћеху, која је радо шла и у том би стању злоставила своју поћерку. Клара је била присиљена отићи у службу још пре, него што се опасала снагом за послове. После три године умре јој отац, оставивши кућу, два јутра земље и виноград, а то је све маћеха уживала. Клара је врло ретко долазила у посете својој маћеси. Само онда, када би напустила које место, па док не би друго нашла, а и тада би тек остала два, три дана. Маћеха би је лепо дочекала, јер је знала да се не ће дуго бавити.

Када су Клару довели из Краковца на Оларићевим колима, упрепастила се маћеха опазивши, како Клара лежи у колима као проштац. Дотрчи до кочијаша и запитала, шта је. Овај јој исприповеде како је Клара с непажње ушла у бунар, како су је једва извукли, како се услед тога разболела и госпођа ју шаље, јер није више за службу.

Скидоше је с кола. Реза — тако се зване Кларина маћеха — сва позелени од јада. Усне су јој дрхтале. Али шта ће? Ово је све Кларино, па ако господа дочују, да је нерадо прима, могу јој наћи татора, а она би добила трећину мужевине, а можда ни толико. Осим тога, кад је погледала Клару, поуздала се да не ће дуго.

Клара је добила запаћење плућа. Реза је слушала како Клара нешто бунца, виче, а све би бегала. Непрестано спомиње име неке Мргудићке. Наравно да она није схваћала, шта све то значи. Мишљаше, девојче је у бунулу.

По нези маћесиној умрла би била Клара, да није била јакe нарави. Реза се тужила својим сусеткињама, како је несретна, како јој је ова на врату, како потроши и црпо испод покрта на лекове.

Првога добије Реза поштом осам форинти. На унутњици је био жиг краковачке поште по није било потписа. Осим тога и писмо без потписа, да ће Клара добијати редовно ту своту сваког месеца. Даље ништа. Реза се весело смејала. Још

као слушкиња у младости својој прочитала је и она два три „романа“, те мишљаше, да јој је поћерка посетла за каквим богатанем, потепла се, пала, а овај сада не допушта, да се са свим по благу ваља. А може бити, да је Клара оставила и каквог малог са плавом свионом косицом... Реза поче зидати куле по ваздуху и стаде шапутати: „Не, не, млади господине, мало је осам форинти месечно. Слаћете ви и двадесет, а ову ћемо од данас добро чувати, да нам куда не утече“.

Од тога дана бејаше она за чудо љубазна према Клари.

Клара се почела знатно опорављати. Реза је нападала, да јој открије „тајну“. Клара би на то уздрхтала а Реза би се смешила у себи, мислећи: Турко, као да ја већ не знам!!

Најпосле Клара исприча све својој маћеси, како је криво говорила на Мргудићку, како ју је муж злостављао, како је ова јаукала и како јој тај јаук још и данас душу пара. Како је обећала својој госпођи, како ће у овој ствари ћутати, а она јој зато ваљда и шаље новце. Реза се у нади преварила. Али, како је била прилично оштроумна, довије се, да може и отуда користити вући. Клара јој причаше, како Мргудић није волео своју жену и да је једва чекао, да је скине с врата. А зар тај, што је отпустио своју жену, не би могао што придонети? мишљаше Реза. — Зар не би плаћао, кад би Клара рекла истину и тим га присилила, да своју жену опет прими! Е, ал' може бити он не зна, да је Клара неистину говорила, те би се могао у случају њена признања састати са женом, а онда губи и тих осам форинти. Треба се држати госпође.

Тако је она мудровала, а Клари је рекла да ћути. Шта се не тичу њихове ствари? Нека они само шаљу. Рече јој да не ће никуда ићи. Нек остане код куће, док са свим не оздрави. Реза је добијала редовно сваког месеца осам форинти. Наканила би се по који пут и сама у Краковац, те би отуда допела по десет форинти осим одређене своте, па и масти, брашна, меса.

Клару је мучила савест, а особито

онда, када би опазила поштару са упу-
тницом или кад јој се маћеха врати из Кра-
ковца. Више пута је уздахнула и рекла, да
ће отићи и казати истину, јер су јој ти
новци несносни. Али би ју маћеха ућут-
кала говорећи, да сада то уради, да би то
било зло по њу. Мргудић би је тужио,
што му је лагала те је своју жену зло-
стављао и прогнао, те би дошла у затвор
најмање три године. А шта *оној* фали?
Живи она опет за три света!

Тиме би се Клара мало умирила.

Једнога дана сеђаше Клара са својом
маћехом на клупици пред својом кућом.
Из оближње улице искренуше каруце и у
њима три женскиње са велом преко лица.
Једна међу њима бејаше у црнини. Клара
радознано погледа на каруце и сва пре-
трну, опазивши, да скрећу пред њихову
кућу. И нехотице прошапће: *Мргудићка!*
Каруце стадоше. Опazi Клара уплакано
лице Мргудићкино на полети у собу, не
проговоривши ни речи.

Женскиње се сиђоше. Она у црнини
бејаше заиста Мргудићка, а остале две
женскиње њене сестре. Поздравивши се
са Резом упиташе, да ли је ту Клара.
Реза их упути у предњу собу и замоли
их да причекају, она ће Клару одмах до-
вести. Реза је читава по сата остала са
Кларом, а то је Мргудићки упало у очи,
али ипак мишљаше, девојка се облачи. Из
собе се наједаред зачује стењање, јецање,
за тим строге речи Резине: „Ако си рада
да навучеш на себе срамоту, да будеш
затворена, ти реци како ти је воља. Али,
онда се чисти, да те моје очи не виде!“

Госпође ово нису чуле, јер су се мало
гласније разговарале. У том уђе Реза са
Кларом. На Клари се онажало, да је по-
тресена. Села је, и не погледавши Мргу-
дићку. Старија сестра Мргудићкина поче:

„Клара, ти већ можеш знати, за што
смо ми дошле. Али немој мислити, да је
мојој сестри стало баш до тога, да се на
силу Бога састане са својим мужем — не.
Истина, њу мори и то, али још више онај
кобни глас, да је непоштена. Велико и
мало пружа за њом прет и шапуће: ра-
спуштеница! несрећа! неверница! а то је
довело до очајања. Видиш ли само, како

изгледа. Ти, Клара, можеш то све попра-
вити, ако кажеш истину. Кажи шта си
видила, те ћеш то на писмено пред нама
потврдити и више ништа...“

Клара је ћутала. Хтеде нешто да рекне
и погледа у своју маћеху. Ова да је пре-
сече погледима и пре него што би Клара
дошла до речи, поче:

„Мислим, да ћете разумети како је сада
Клари. Њојзи је жао, а и мени није нај-
угодније, када је видим тако. Каква би
то радост била и за мене и за Клару, да
може рећи, да није видила оно, што је
видила... а, ма да је сирота девојка, опет
не ће ни за чију љубав лагати!...“

„Клара! — викну кроз плач Мргу-
дићка — и немој лагати, тако ти Бога
и сени матере твоје... по је л' да је он
с места отишао својој кући...“

„Па реци, реци — викну Реза и спо-
паде Клару за рамена.

Подиже јој главу и погледа јој у лице.

Клара је добро разумела и глас и по-
крете своје немајке. Осећала је, да је из
њених шака не би ни све комније отеле,
кад те госне оду, те шапућући рече: „Није
отишао...“

Госпође се пренеразише, а Мргудићка
занањено стаде гледати око себе. Чињаше
јој се, да је цео свет лажа и подлац.
Груди јој се надимаху а из њих излакаше
тешко стењање. Једина њена нада, да ски-
не са себе кобни глас — изневери је.
Свет јој се чињаше ништаван и тесан и
осећаше, да је на њему посве излишна.
Сестре јој говораху да се не једи. Оне
ће већ паћи начина, којим ће натерати
ову ђаволску служавку, да каже истину.
По она то није ни слушала, замишљала је
себи свога мужа у слици разјарена тигра,
како јој довикује: неверница! Па онда
Оларићку, како наговара светину да за
њом виче. Светина као светина гледа у
честитости неваљалство, у неваљалству че-
ститост.

Клара је отишла у другу собу. Када
је чула где одзврјаше кола, стала је ви-
кати: Лагала сам! Лагала сам... нисам
видила...!

Реза се после три дана вратила из

Краковца и донела десет форинти нових повнатих банака...

XVII.

У Краковац изгледа као да се повратила опет она стара слога и једнодушност, али само у каквој сврси! Пре неколико година врзла се та слога око чврста стојера, који се звао: добро и напредак општине у сваком погледу. Данас се пак врзе око тога, да се материјално обезбеди један човек — Оларић. Чули смо већ, како је до тога дошло. Да народ није поводљив, не би тога било. Који му ту слабост увардају, могу од њега учинити свашта: добра родољуба, радена човека, морална од главе до пете или — распикућу, беспосличара, готована... Благо селу, у коме у његову интеллигентном делу бије поштено, искрено и ваљано срце, коме је напредак народа све и сва. Ту ће бити све ваљано, радено и поштено. Тешко пак ономе селу, где је противно...

У Краковцу је на жалост било противно... Сељани се за неколико година тако изменише, да си их једва могао познати. Који останахше стари, ти су ћутали, бојећи се неприлика. Друго се позадуживало на врат на нос. Две трећине села је задужено, — а од тих ни један не сме ништа против Оларића. Одборници добијају масне дневнице па само пију. Омладина се угледа на њих. Начелник не гледа ни на што друго, већ на Оларићев и свој интерес. Ради ли се што за општину, нема без Оларића ништа, пити може ко посла добити, док се с њиме у четир ока не поразговори.

Па како да Краковчани не чине пријаву против овакова стања?

Ушао је страх у сељане, те не сме ни један. Нестало је искрене речи. Почело се пазити на сваку реч. Један другог почеше денунцирати. Осим свега зла бејаше понаргоре, што се у народу почела распростирати лаж. Многи постадохе лаже. И овоме злу бејаше крив Оларић. Ево доказа. Намислио, да задобије једну имућнију сеоску кућу за своје смерове. Људи из те куће бејашу ваљани и поштени, али не одобраваху правац Оларићева посту-

пања у општини. Нису до душе правили отворену опозицију, али нису ни гласали за њ. Једном Оларић дозове једну од жена из поменуто куће. Рече јој, ако не буду све мушке главе из те куће гласале за њега, да ће јој син у војаке. Жена му обећа, да ће им говорити, па, ако буду хтели — добро. При поласку га замоли сва уплакана, да не чини тога са њеним сином.

„Хјо! Ако они не буду уз мене, син ће ти кроз три дана у солдате, јер мене царевина слуша.“

Муж ове жене, чувши за ово, плаше праведним гневом и тужи Оларића средској власти. Предстојник му обећа, да ће повести у тој ствари истрагу, па то кроз два дана и учини.

Позове жену и Оларића.

Жена исприча, како ју је Оларић тога и тога дана дозвоа у рану зору те јој рекао то и то. Запитају Оларића, шта има да каже на то.

„Несрећо! Ја то теби рекао?! Када? Где? А, а; чекај, чекај. Говорићеш ти пред судом. Ваљда те је онај учитељ наговорио, да то говориш. Где су ти сведоци?“

„Јух, Исусе! Дакле листе ви мени рекли?! Та зар се не сећате, како сте истом из кревета устали; били сте још у папучама; изашли сте у гонк преда ме...“

И жена махаше главом од чуда, да неко може овако странно лагати у очи...

„Е, ова је полудела!! Какав кревет? Какве папуче? Молим, ова је жена клеветница.“

„А имаш ли ти сведока?“

„Ох, сами смо били, господине, ал' ја ћу се заклети, молим покорно...“

„Шта, шта? Још би се криво клела? Закуни се само. То бих ја и волео, па да те мало у контромац. Нисам тај дан био ни код куће, сакалудо паорска...“

„Хјо, драга, тражите сведока... па...“

„Не ћу ништа да тражим... Нека га онс стрела небеска устреми...“

Оларић је после сам говорио сељацима, да се у четир ока сме свашта казати. Заклетва је, рече, сирдња.

Народ се почео кварити.

После два месеца случајно остане син ове жене солдат.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Оларић јој рече: „Ето, јесам ли ти рекао?“

И ова кућа клону, јер је Оларић обећао да ће направити молбеницу, да не остане на три године.

Тако се дотерало дотле, да у Краковцу ниси могао наћи два човека, који би ма у чему против Оларића сведочили, кад би ко пријаву поднео. Сељани напустише своје опште добро — општину. Нису распитивали, шта се тамо ради. Једина опозиција бејаше Војводић. Он је више пута смишљао на пријаве, али није могао наћи ни једног сведока.

Закључише да граде општинску кућу и школу. Градња ће ићи преко Оларића. Осам стотина форинти заслуге не фали.

Оларић живи као бубрег у лоју.

(Наставиће се)

ЦРВЕНА КАПА.

РОМАН Јована Захарјашевића

с пољског превода Рајко.

(Наставак.)

XXIII.

Ајонасији је тренутак за срце, кад нестане збиље. Кад се зачне први осећај, па је, сутицајем прилика, приморан да се повуче из збиљскога живота у дубину маште, онда расте у њој, у њеној чудотворној атмосфери и сазрева чудноватом снагом!

Лена Минка, с мало прчастим носом, не беше створена за јунакињу грчкога кроја. Може бити, да би ма који службеник задобио ту минијатирну љубавницу, која би га после, кад би се пристojно заоблила, верно пратила, с послон у руци, по свима пиварским баштама и из једне чаше пила с њим слатки нектар живота...

Па и тај Херман, налик на Шилера, можда не би променио тога анђелка кудраве, кратке косе, да је остао у среском месту. Да су се то двоје људи, који су заиста симпатисали, сваки дан виђали, одржала би се њихова узајамна чувства на површини обичне збиљности. Он би јој доносио књига на читање, кад устреба цртао јој прегледалице за вез, у шетњи носио њену мараму преко руке, давао јој руку где год би био пут

Један му сељак једаред донесе прасе, мало кржљаво. Бејаше то „вексларош“.

„Зар мени то?! Подај га твоме шарову.“

„Ал' немам боље!“

„Немаш? Не можемо ти продужити векслу! Марш!“

Сељак је отишао кући и изабрао најбоље прасе.

Мргудић је код Оларићевих сваки дан забављао се до мркле ноћи. Фаустина влада њиме по својој вољи.

Ако којој сељанци дотерају гуске за какав дуг, не иде да моли начелника, већ Фаустину, да јој се гуске пусте. Фаустина рекне само једну реч Мргудићу и гуске су пуштене.

„О! виле ти у жену! — говораху по селу. — Слушају је боље него пона...!“

нераван, проводећи тако један дан за другим без икакве промене, мирно, једнако, филистарски...

Но непредвиђени и ненадни одлазак Херманов промени све из темеља.

Понајуре, захваљујући за ону песму на растанку, пољубио је Мину у руку и на тој руци оставио сузу. За што је та суза онамо канула, тешко је погодити... Може бити да је младиња од седамнаест година јако дирнуло у срце, кад се сетио, да му се је растати с местом, где су му толике успомене из детињства. Може бити и то, да се присније опријатељио с друговима, а сад му ваљало све прекинути. А најуре ће бити, да се, уз ону песмицу, растужило срце младићево за то, што је гледао пред собом непознат пут, којим му је сад усамљеном ваљало ноћи.

Петнаестогодишње девојче друкчије схвати ту тешку сету. Суза, остављена на њеној руци, принадлеже само њој, њој јединој. Није изветрила у ваздуху, као свака друга кап воде, него се упила у тело, прешла у крв и засела у срцу, тако младом!...

А тај, што је ту сузу онамо послао, отишао
www.jedinstvo.rs од ње, одлетео!...

Не преостаде јој ништа, него да своје осећаје даље раскива — у машти!

А њена жива машта чекаше баш на тога жељенога госта!... И од тада јој је Херман, сваки дан, изилазио пред очи, рекао би, у другом облику. Из јутра је сањала о њему, у подне се разговарала с њим у мислима, у вече га виђала пред собом, како се, с тугом на челу, савије к њеној руци, да на њој — остави сузу. И беше јој то тако добро, за чудо добро...

Осамљена у среском месту, које је једва бројито коју хиљаду становника, живљаше Мина само од тих снова. Дворски саветник, поред сразмерно малене плате а велике породице, клонио се свакога друштва. Чинио је то, што по економској потреби, а што по дужности, коју му је је налагала његова титула. Ваљало је зар ту титулу окружити неком ауреолом и не мешати се које с каквим друштвом. А у среском месту не имађаше никако друштва према себи.

Да јој буду једнолични снови што разноврсно, стварала је Мина себи различите извештачене муке. Замишљала је кад и кад, да ју Херман не љуби, да је велики свет, у који је сад запливао, избрисао у његовој памети другарицу детињеских забава, да су други, сјајнији утишци заменили ону, сувише скромну, опроштајну вечеру, на којој му је тако срдачно, с таквом нежносту, запевала ону песмицу!... А шта је та домаћа песмица према слазном певању позоришних јунакиња, према продукцијама у бујно озвученим дворанама, као што је она замишљала престоницу?... Шта је и њено анђeosко лице с мало прчастим носом према оним престонишким лепотама, о којима је читала толико опасних ствари у француским романима? А Херман је тако леп! Нема лепшега на целом свету! Ни сам Шилер није могао бити лепши од њега, и ако је тако дивне песме писао!... Није знала бедна Мина, да Шилер није био ни најмање леп, да је имао црвену косу, црвене очи и ужасно криве ноге!...

Лепи Херман је удиљ наилазио на тисуће искушења! Њена је машта свакојако ованућивала та искушења. Допадне се каквој великој госпођи, кнегињици или бар богатој баронеси. Онда јој једина утеха беше, што су све јунакиње у романима бедне, на опет се најчешће удају за ње, које су, кроз све четир свеске, тако силно љубиле!...

Опаснија за њу беше утакмица у лепоти. Истина да јој је мало огледало над њеним столом шапутало кад и кад много ласкавих речи, особито кад је гледала у њега en face.

Профил не беше тако срећан... Највише су ласкавих речи добијале жуте очи, оштро обележене гамним цртама. У њима беше толико израза, толико љубави према Херману... Не, не, никоја, па да је сто пута лепша, не може имати таквих очију, јер ни једна — толико не љуби Хермана!

Ал' опет, кад се сети толиких опасности, срце јој задршће од страха, а сузе нехотице бризну из очију! Кад и кад је у својој собици и гласно заплакала, али оне сузе, што јој је, на оној опроштајној вечери, кроз руку у срце ушла — не могаше никако исплакати!

Па како да се помогне?

Мина је дуго о том лупала главу... Пребдила је неколико ноћи без сна и преболовала, с том мишљу, неколико дугих дана. На послетку јој засину нешто у глави. Насмешила се и ушла у очину собу:

— Тата, рече, љубећи га у руку, мени је врло тешко и страшно досадно!

— За што што год не радиш? — одговори дворски саветник, састављајући извештај о неком политично-сумњивом „индивидуу“ — за што се чим не занимаш? Видиш, твоје сестре увек нију и плету?

— Ах, драги тата, говораше даље очина маза, приљубљујући своју главу на његова рамена, ја не могу тако по читаве дане радити као машина! На послетку, каква је корист од тога посла?

— Шта, каква је корист од посла? Сваки посао доноси неку корист и бољи је од залудничења.

Мина уздахне, отаре кришом сузу (ал' још не ону, што је засела у срцу) и одговори:

— Ја сад не ћу баш ништа да радим, чаврљаше Мина, него хоћу да се спреим, да могу радити што боље, него чаране!... И тако нас је толико деце... Нина и Лина већ се за цело не ће удати — не знам ни шта ће с мном бити (ту је затворила очи)... а кад би саме морале радити за залогај хлеба... не би изишле на крај швелом и чарапама!

Велика гапугост огледаше се на лицу тога она са осам кћери. Узео Мину за руку, па за ништа:

— Од куда ти тако тужне мисли падају на памет?... Ниш и Лина је већ истина око тридесет година (ту уздахну дворски саветник) али теби је, пунољче мој, мазо моја, истом...

Мина не даде да доврши. Расплака се гласно, па се баци оцу око врата...

Дворски саветник пригрли к себи бедно девојче, а при том му се чудне мисли врзле по глави...

— Па шта би ти да радиш, да имаш после какове користи? запита за часак.

— Хоћу више да учим, тата! одговори одлучно петнаестогодишње девојче.

Дуго је гледао дворски саветник у своју кћерку, па се при том добродушно насмеје, као да знађаше, шта се крије иза те науке. После јој заглади косу с бела чела, пољуби ју и рече:

— Добро, дете моје, наука још ником није штетила. Размислићу се о том... Изабраћу што год из своје књижице, а чега не буде, то ћу докупити. Говорићемо о том доцније — а сад ме махни, да довршим извештај.

Но пре него што се Мина од оца удаљила, зачује дворски саветник, у даљим собама, глас саветников. Ако му и не беше навада да виче кад разговара, ипак је у овај мах гласно довикнуо пријатељу:

— Herr Rath! Хоће ли доби Херман кући о свецима?

— А, очекујемо га и ја и Берта као на иглама! одговори саветник из треће собе.

Мина скочи као поплашена ерна и утече у своју собу...

XXIV.

Од тога дана, све до светаца, Мина се само књигама занимала. Читала је много, читала по нагону и белетристична и озбиљнија дела, преплећући то најмилијом јој појезијом. Читала је лакомо, прво, што је за то налазила добра темеља у својој богатој души, друго, што јој то беше једини пут, којим је могла ближе доћи своме љубљеном Херману!

Те су књиге махом спадале у немачку и француску књижевност. Пољска јој књига врло ретко долажаше до руку. Прво и прво, у очиној библијотеци не беше ни једне, ни за лек, а после чула је, да је због пољских књига неколико ђака бачено у тамницу. Кад и када је само код своје пријатељице, кћери главнога „Verleger“а, који је снабдевао духаном цео округ, а с оцем Хермановим, као ереским начелником страже над ре-

галијама, био у велику пријатељству, наплазила на пољску књигу и уносила ју као кријумчарску робу под кров дворскога саветника.

То пријатељство с госпођицом Verleger-овом не беше без некога, невинога рачуна. Налазила је она онде често оца и мајку Херманову. Саветник је волео укусну вечеру, а Verleger, посећи пољско презиме, држао се, да се одужи свом имену, традиционалног пољског гостољубља и питао саветника најбољим јелима, а можда ни његов рачун не беше у том баш платоничан!...

Мина није марила за шљуке и пренелице, па ни окоцимско пиво није ју замамљивало, јер то беше оно исто пиво, којим је Verleger, својим рукама, пунио боце и сваке недеље пуно кошару пињао дворском саветнику! Али за то је лакомо хватала сваку реч, којом би саветник, између јела и пива, споменуо Хермана! Очи јој онда сину бенгалском ватром, а румена уста растијаху под скривеним пламеном!... Тада је једини спроводник набујалога чувства била Антонија Verleger ова, вечито туробно девојче.

И тако слободно и тихо протецаху дани, недеље и месеци. Мина је читала књиге, писивала им садржај, учила песме на изузет, а у сутон седала за гласовир и нежним, сетним гласом певала ону опроштајну песму, која јој је панела толико среће, снова и ушнљених мука!...

А Херман? Херман је често писао родитељима, али у тим писмима не беше ништа особито. Најважније беше то, да никада није заборављао додати поклон целој породици дворскога саветника, а у њој је поименце истицао увек Мишу. Кад и кад је питао у тим писмима, у шали, да ли Мина још увек пева онако лепо ону опроштајну песму, коју није могао заборавити ни на продукцији славне певачице Нејеве!

Кад је саветник то Мини споменуо, осећала се најеређијом женеком на свету. Пољубила је доброгласника у руку и називала га: татом! За тим се, с влажним очима, окретала као у игри, а то су Лина и Нина врло злобно протумачиле! Држаху, да је та махнита игра требала да сакрије њене сузе!... Иначе из писама Херманових није могла ништа друго да дозна. Може бити, да јој саветник није спомињао о сваком писму, а може бити и то, да у њима није ништа више ни било...

Што јест, јест, неколико је дугачких писама Херманових морао г. саветник да уништи, јер су збиља била чудновата садржаја... Шта је у

њима било, о том ништа не спомиње у својим белешкама. Пише само између осталог:

„Писма Херманова из тога доба беху провезана неким, за мене, загонетним задахом. Обузела га нека чудна жудба за нечим, што никада није назвао по имену. Јадао се сам на себе, као да има што год себи да пребацује. Мучила га нека мисао, неко осећање, које није могао или није хтео да исповеди... У речима његовима беше скривена туга и жалост за нечим, што је токорес изгубио, а чега никада није имао!... У будућности својој, која мени тако сјајна изгледаше, назираше он само трње и бодље и оплакиваше у напред ране, које ће му то трње да зада!... А какве би то биле ране, о том никада ни речи није спомињао! Беше то само нека нејасна, далека слутња о нечему, чему он не могаше наћи права имена!...

„Узех те изливне млађане душе као обичан појав песничке жиле, које очевидно у њега беше. Мишљах, да је то просто трзмање сањаличкога духа при додиру са збиљским светом, које обично мора прекужити сваки млад човек, кога је природа боље обдарила...

„Aueh ich war in Arkadien geboren...

„која Берта је друкчије мислила. Тврдила је, да се то све тиче Мине. Његово младишко срце стидело се да исповеди, шта му је на срцу. А ипак беше тако препуно, да му је требало наћи одлакшице. Еле саужило се, у томе, опширним речима, које ништа не кажу и које су могле врло zgodно да послуже итијек кој Сибилли! А осим тога, хтео је тим писмима, као преко најпоузданијег посредника, да се исповеди пред Мином, јер је био уверен, да ћемо јој саопштити по нешто из тих писама“.

— „Ја добра стојим, Вилхелме, завршила би Берта у такој прилици, да би Мина одмах погодила, шта та писма значе, кад би их јој дао на читање. Њој би она била тако јасна, као твоји извештаји о нецамама, а сто пута јаснија од извештаја дворскога саветника, на које се господин Пурцел увек тужи“!

„Речи ме Бертине умирише... Увершише ме о том и погледи Минини, који беху тако јасни и паметни, кад бих јој читао одлака из писама, да нисам више могао двоумити!... Мицијах при том, да жене, у таким приликама, имају више смисла од нас, па сам се тешио лепом надом, да ће се некада моји најватренији снови, у раскопаној јави, обистинити“!...

Тако мудроваше саветник у својим белешкама... Изгледа, да је долазак Херманов, на свеце, требао да више светла баца на ту, мало помрачену атмосферу куће не Подзамчу. То се ипак не види у белешкама.

Херман је дошао на свеце. Најпре је у најриснијем кругу породичном владала због тога у дворцу на Подзамчу неописана радост. Берта је зготовила сину најизвренију каву, а саветник је сам главом донео од Verleger-а најбољих смотака, што их је било у управи монопола. Сам г. Verleger их је бирао, кад је чуо за породичну свечаност, шта више, од милоште није ништа за њих тражио. Извадио их из сакривене кутије и при том заједљиво шапнуо саветнику на ухо, да добро pazi на њих, јер су то заграничне сметке — то јест кријумчарене! Али да су збиља у тај мах дошла пред дућан пуна кола кријумчарена духана, саветник би затворио једно око и не би ништа видео!... Данас је заборавио, да је чувар финансијских прихода...

Дуго у ноћ се веселили родитељи с Херманом. Частили га, љубили и огледали са свију страна.

Херман се, одиста, за по године знатно променио. Израстао, мало побледео, због чега је његово песничко лице добило још више чарип. Особито су му се плаве очи мало засениле и добиле израз сањаличке, а у исти мах патничке душе. Некада је јасно гледао преда се као соко кад хоће да се вине под облаке... Сад је изгледало, да је већ био под облацима, да није ништа онде нашао па се вратио тужан и сањало... И на држању му се познавала нека корисна промена. Могла се одмах видети да њему престоичка углађеност.

Не само да је имао леп капут и помодну ограницу, него их је умео и носити. У покретима му се огледаше већа заокругљеност, у говору се истицаше отресићаност, које пре није у њега било...

— А шта ће Мина на то рећи, кад те види? — запита овлаш отац. — То ти је златно дете!

Засенчене очи Херманове разгалише се на те речи. Примео их с осмехом, који је за часак лебдео око његових уста, задржао је неко време нестрепљиве родитеље, па онда рече:

— Радујем се, кад помислим, да ћу се састати с целом породицом дворскога саветника. Је ли Мина још увек онако лепушкаста?

— О, јако се пролепшала! — отегне полако

www.scribd.com

— На како ти се латила књига! — дода мати, гледајући радознано сина.

— Књига! — прихвати брзо Херман, — шта сада чита? Пре је ретко читала!

— Чита Шилера, Гете-а и ако се не варам, популарну астрономију, — одговори отац!

— Шилера, Гете-а... понови Херман. — Шилер је бољи за њу!

— Шта ти говориш, Хермане! — Шилер је пенасти мехур на води, а Гете је вајар, који од мрамора и гранита ваја грчке идејале!..

— Не слажем се с вама, оче! — одговори у кратко млади јунак, — Шилер је племенита, велика душа! То је војник слободе и идеје свога века! А Гете је само генијалан уметник, хладан мислилац и — дворски слуга!

— Хермане! — дрекне отац, — шта ти булазиш! Гете је позитивност, а Шилер машта! Зар волиш маркиза Позу, него Геца од Берлингена? Зар мислиш, да је фантом теоретичне народне слободе бољи од дубоких истина, што по их Фауст исповеда? . . . Говориш, као да ти је на глави црвена капа фригијска!

Код тих речи саветник наједаред прекиде, јер му нехотице паде на памет нешто, о чему, од неко доба, није волео спомињати. Машинално само баци поглед на орман, где су спрењене биле домаће успомене...

Херман ништа не одговори, само се проишно насмехи.

И тим се заврши први дан Херманова повратка.

XXV.

Сутра беше код дворског саветника ванредан дан. На столу, за који је обично седало девет лица, постављено беше три таџира више. Два, на почасном месту, беху намењена саветнику и Бerti, а један, с плавим рубом, беше насрам Минина таџира.

На један сат, пред ручак, беху већ сви искуљени у салону. Минина коса беше врло лепо горе подвезана јасно-ореховом траком, те оданде падаше на бео врат као раскошна каскада. Таке исте боје беше хаљина, која особито у струку, показиваше ремек дело модистиничино. Лице јој беше лако зарумењено, очи зажагрене, дисање кратко, а груди често усталасане...

Кад је Херман, у помодном престоичком оделу, ушао у салон, постаде хаљина орахово

боје наједаред претесна, те је требало унети сву снагу младих груди, да се може дубоко одахнути...

Кад се поздравно с домаћицом, започе Херман поздрављање са осам кћери. А беше тако систематичан, да је почео од најстарије и по годинама силазио на ниже.

Саветник црвен као рак гледаше на то и намигиваше нешто домаћину. После се накашља и рече:

— Echter Beamtensohn! Referiert die Stücke, wie sie eingelangt sind!

— По броју екзехибита! — додаде дворски саветник, тарући руке, јер се надаше добру ручку.

Међу тим дође Херман до шестог броја. Број шест се зацрвенио као винобој. Пружи малену ручицу Херману... ону исту... на коју је некада његова суза канула... Херман пољуби ту ручицу као и онда, али овом приликом не остави сузе на њој!...

Мени се чиваше, да је тај пољубац био хладнији од онога...

— Хоћете ли се дуго... замуца запурена Мина... хоћете ли се дуго бавити у месту најлепших својих... детињских... успомена?

— Како ли сте оштро осудили, тим речима, престоницу! — одговори Херман с меланхоличним осмехом.

У тај мах број седам и осам силом навалише да се поздраве, те је то помело даљи разговор.

Мина се ипак стужила и за целога ручка сеђаше тужна и замишљена насрам таџира са плавим рубом.

Црна кава умеша у разговор више веселости. Домаћин и саветник већ се опирали послатицама, које им је домаћица тричала у таџир и одахнули слободно, као по свршеном делу.

— Ја, ја! — понављаше домаћин, протезући се на столици и пуштајући дим преда се — ја, ја, so geht's auf der Welt! (да, да — тако је то на овом свету!)

— Ја, ја — одговараше на то саветник — so geht's und nicht anders! (да, да, — тако је и није друкчије!)

Херман је имао више посла... Пет кћери домаћинских запиткиваху га у један мах. Свака о нечем другом, а свакој је требало нешто одговорити! Лина је била радознала, како изгледа на престоичкој позорици „Kabale und Liebe“

Мина се распитивала, да ли се и сад догађа у престоници, као што је некада било, да љубавници украду госпођицу, коју воле, а најмлађа Лиза хтеде, по што по то, да дозна, да ли госпођице од дванаест година носе онде већ дугачке хаљине и иду ли на балове и вечерње забаве.

Мина је од свију најмање говорила. Речи јој падаху врло скупо. Беху ипак тако значајне и тако лепу мисао кад и кад скриваху, да се Херман неколико пута замислио. Речи те праћаху још тако лепо и дивно им хармонични погледи, да су већ сами исказивали половину од онога, што је кроз уста пролазило.

Херман је врло пажљиво слушао те речи, које се петицаху у сред жагора толиких сестара и баш морале бити чуване.

— Еле ви нову чар престоничку поставља те над све, ма и најмилије... детињске успомене? — примети Мина у сред мале почивке, на завару великим, тамним очима.

— Успомене из детињства, — одговори Херман, с већом важношћу, него што је приликовала његовим годинама, — да, детињске успомене су нам само за то пријатне и драге, јер се односе на оне тренутке, које смо проживели без мисли на сутра, без икаква смера...

— Еле дозрео смер живота осуђује те лепе тренутке на вечити заборав! — примети тужно Мина.

— На жалост, — одговори с уздахом Херман — тако мора да буде, и ако то не бива без неких, па и горких жртава... Али за то, није ли велика заслуга, кад за истакнути смер живота, који нам задаје само труда и рада, жртвујемо раскошне успомене наших детињских дана?

— Истина је, — одазва се Мина након кратка ћутања — то може да покаже велико савршенство у карактеру и умно зрелост. Читала сам ономадне, да је Наполеон за то био велики, што је за своје велике мисли умео, без колебања, ... да жртвује тисуће људи!... А ипак

веле, да је један пут задрхтало срце у њему, кад је, после победе, видео бојно поље труповима покривено...

— А знате ли, госпођице, шта му је, том приликом, рекао Масена? — прекиде ју Херман с осмехом — рекао му је: Sire, у овај мах нисте Наполеон!

— Масена је право рекао, — одговори Мина живо — јер је он у тај мах био — више нешто, а не само Наполеон!

Херману беше једна реч на језику, али наједаред заћута, па се загледа у лепо лице Мишино. Заиста је Мина била сада врло лепа. Поне тамне очи блистаху неком чудноватом светлошћу, која обезоружаваше.

У тај мах устане домаћин, а и цело се друштво угледа на њега.

— Сутра вас позивам, господо на Christbaum! — повиче — а девојке нека се постарају за zgodne дарове и успомене господину Херману!... На највишој грани треба да висе барем... декрет за срескога комесара прве класе! Јер од нечега треба почети.

Саветник се поклати на ту жељу домаћиницу и етаде се изговарати, како то превазилази његове скромне жеље. Берта разнеженим оком погледала сина и видела већ у њему потоњег министра. Само се по Мишину лицу разлила нека сета, те рече, обарајући очи:

— Сумњам, да би тако детињска забава, као што је Christbaum, могла занимати господина Хермана. Господин Херман не мари ни за какове детињске... успомене!

— Но, но, не брините се за то — одговори весело домаћин, — нека само на тај Christbaum обеси каква добротворна рука декрет за комесара прве класе, с потпуним дневницама, видећемо, да л' се не ће г. Херман задовољити том детињом забавом и да л' се не ће, у машти, повратити у најлепше оне дане нашега живота.

Мина подигла полако очи и суслела се — с очима Хермановим...

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНА ПОЛЕМИКА.

ПУСТИЊАК.

Песма Јан. Дробњака*.

У колиби на врх стене, која се диже над морем, станује стари пустињак. Он мрзи свет: повукао се у самоћу. Некада је љубио све, али је морао испити горку чашу отрова, увидео је да су људи покварени, да у свету нема љубави, те је оставио покварени свет: сад мрзи људе и презире их.

Једнога дана, када се занео у мислима, паде једна тица пред њега. Он је узме и хоће да је нахрани, хоће немоћнога да помогне. Она пробуди опет у њему старе боле, он се сети свога јада и говорећи о свом болу занесе се; у заносу чује где му тица говори да има још љубави. Ти гласи га обесвестише. Он оставља своју колибу и пође међ људе да тражи — љубав! Сишао је у долину, али снага га издала: он пада. У јутру га нађе ловац један и однесе га својој кући да га негује. За тим долази у песми епизода, како рибари са опасношћу свог живота спасавају у бури своје ближње.

У последњем одељку је опет пустињак у својој колиби: умире уверен да има љубави.

То је садржина песме, за коју сам у 37. броју „Стражилова“ рекао, да је таква „да се ње не би постидели ни највећи песници“, да су „стихови у њој правилни као у песмама Змајевим, да је филозофија као у песмама Ненадовићевим, а јачина израза и мисли да ју пење на висину Костићевих песама“.

И ако сам знао, да ми нико не ће, не прочитавши песму, поверовати, и ако сам мислио, да ће многи, прочитавши песму, наћи, да толику хвалу не заслужује, ипак се писам падао, да ће когод о тој песми судити онако, како суди о њој г. Ј. Храниловић. („Јавор“ бр. 40.).

Г. Храниловић има о овој песми мишљење са свим противно од мога. Он вели да су „поједине слике, упоређења и рефлексије конфузне, нејасне и неприродне“; идеја и композиција песме је јако слаба, нејасна и конфузна и све је друго пре, него што је велика и добро изведена“.

Од свега овога само то стоји, да је песма збиља *нејасна* на неким местима. Наводи г. Храниловића нису ме могли о оним другим мапама убедити.

Г. Хр. каже, да се у песми опажају трагови подражавања Змају, Ненадовићу и Костићу, али да је „та имитација у оиће зло испала“. Тешко је рећи у чему се та подражавања састоје, и г. Хр. гребало је да је доказао, да су та подражавања зло испала. На једном месту се истиче подражавање стихова у песми: Смрт Смајилаге Ченгића.

Ти стихови гласе:

Море шуми... А с висине
Ор'о кад кад небу прне
Ил' се опет хитро вине
У равнице земље прне
Тражећ' жртву, жедан крви.
Канцом оштром да је смрви.

Ја бих рекао, да ово баш није *лоша* имитација, а не ће је у опште ни бити.

Г. Хр. овако прича почетак песме: „На некој врлети, над морем, — живи стари пустињак, који *плаче, уздише, рефлектира и мудрује* (ако ћемо тим тоном писати, онда можемо и за Његушева игумана Стевана казати, да „плаче, уздише, рефлектира и мудрује“!) док једног дана *не падне* са врлети, али не у море, које је под њим, *како би било природно (!)*, већ: „У зелене гаје, где јелица вита загрњена с бором у небо се пење“. — На што ово исмевање?! За што би било природно, да пустињак падне у море?! А, што је најглавије: *у песми не стоји да је пустињак пао, као што г. Хр. пише*, него:

Нога сама пође, њој се негде хита;
Пустинјак се спусти низ то стрмо стење
У зелене гаје, где јелица вита
Загрњена с бором у небо се пење.

„А тако су — каже г. Хр. — (као тај пустињаков „пад“ у зелене гаје) и поједине слике, упоређења и рефлексије конфузне, нејасне и неприродне“.

За тим г. Хр. нита: „*Којим правом може песник у тим годинама певати овако*“ и т. д. Чудновато! У 39. броју „Јавора“ исписао је г. Хр. ове речи Мише Димитријевића: „Од куд је

* „Гимназијалац“. Друга свеска. Стр. 36—52.

пак он (Мажуранић) грађу за свој еп црпао, — то је узгредна ствар, и *чисто смешно збогом, кад се један писац и песник за оправдање своје позива, да нам то каже*. Али ја се домишљам, за што је г. Хр. то зашитао. Морам признати, да ми изгледа, да г. Хр. није ни прочитао целу песму. Како иначе да растумачим мишљење г. Хр. да је „Пустињак“ „болна појезија песимизма“ и његово питање: „којим правом може песник у тим годинама певати овако: . . . Не веруј ником! Истине нема!“? И како да растумачим тврдњу г. Хр. да је „идеја . . . нејасна и конфузна“?! Јер „Пустињак“ *није* болна појезија песимизма. И *идеја* „Пустињака“ *није* нејасна, а најмање је конфузна!

Кад читате излив јада пустињакова, ви видите сломијен дух, видите човека, чије је срце свет отровао, који је због тога побегао од света у самоћу и заједно с њиме мислите и осећате. Докази његови, да љубави нема, тако су да му и ви за час поверујете, и помислите, да је тако.

. . . . „Ах! жарко љубит', па сузе лити:
Љубави певат', идолу томе,
Па ипак за то рапе носити
У груд'ма својим, у срцу својем!
И кад ти љубав саломи крила:
И кад се једном на бледом лицу
Осуши суза, што се је лила,
Па дирнеш лире жалосну жицу —
Живот си позн'о! . . .

Под маском овом, што миљем зову,
Крију се гује отровни зуби,
Па маме себи самртном трову,
И човек иде и човек љуби. . .
Не веруј ником! Истине нема!
Чувај се вазда и своје сени,
Превара лети, нигда не дрема,
А злоба, ласка друзи су њени. . .
Будеш ли славан, —
Завиет те прати. . .
Јеси л' ништаван, —
Очај те страти. . . . .

Љубав је светска к'о мора бесног
Кад мали чамчић тресне о кам:
Љубав је светска непоља љубка,
Изутра — злоба, подлост и срам,
Не љуби никад, јер љубав то је
До вршка пушпат отрова суд,
Љубиш ли икад. . . о с Богом, срећо!
Љубиш ли и кад, а ти. . . си. . . луд!“

За тим би се стропоштао у колебу ту малену,
Да утоли јаде тешке, душу своју измучену,
А с неба би звезде мале
Затрентале . . . заплакале . . .

И када је узео тницу, он је нахрани и као да је заборавио на прошлост своју, вели:

„Ја сам јадан, ал у томе
Помагаћу немоћноме“

И онда се тек сети, да су и немоћни у свету:

„Зар у свету?... Шта изустих?!..
Ја, становник овог кама,
Ових стена, стена пустих
У небесним висинама,
Одрекох се једном свега,
Отргох се оних стега,
Што човечји живот стежу,
Јер, кад нема тих милина
Што блаженством срце вежу,
Кад се једном вечно тмина
На сунашце већ навуче
И кад срце зајауче,
Онда Богом остај, свете,
За навека срцу моме!
Ово срце туге, сете
У болу ће очајноме
Да препукне, Шта ће више
Да се бори и уздише?!..

И сад долази конфликт. То је идеја песме: извести конфликт између песимистичких назора сломијеног срца и природне хармоније и друштвеног уређења у свету, у ком морају да подлегну песимистички назори. И пустињак мора да увиди, да је његово мишљење погрешно, да се увери, да — љубави има! И то је Дробњак врло добро извео. И *та* је идеја јасна, и *та* се појезија не може назвати: болном појезијом песимизма!

Пустињак је изнемогао:

Глава му клоне, а усне саме
Шаптаху боле паћене душе;
И к'о да снева, а у сну томе
Божански гласи неки се чуше:
„О има, има“ — к'о певну птица —
„Окреп' се свуда на сваку страну
„Преко долина, преко литица
„Спазићеш љубав нежну, слаћану,
„Погледај море, његове вале,
„Погледај мене, друге ми мале,
„Погледај небо, звезде сјајне,
„Сунашце дању а месец ноћу,
„Небеса плавих златне колајне,
„Погледај метеж, гледни самоћу,
„Гледни прозорје зорице бајне,
„Па чућеш песму љубве бескрајне:
„Разбраћеш гласе миља, сладости,
„Сазнаћеш песму бојје благодсти“..

И он се трже,
„...Је ли то јава?! Љубави има?!
Још сунце сјајно грешнике греје?!
Љубави има?!.. На где је? Где је?

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

... На цвету, роси, листу и грани.
 „У плавим валма реке немирне,
 „Вечером јутром ветрић лагани
 „Кроз зелен-лисе кад лако ширне,
 „Он пева строфе песме умилне;
 „Он пева песму љубави силне.

И нама је читајући ово чисто лакше, ми увиђамо, да је пустињак на криву путу, увиђамо да је извео погрешан закључак: да у свету нема љубави због тога, што је он случајно није нашао.

Још треба и пустињак о том да се увери. И збиља, када га непознат човек спасава, када рибари у бури „потеконне, да помогну ближњег свога — *против Бога а за Бога*“, онда и он долази до уверења, да љубави има.

„Човечји живот, то је светило, што таму носи у сјају свом“ и човек иде етазом живота, а не зна свога опредељења.

С колевке мале, с мајчиних груди
 Идеш полако етазом живота
 И све је што знаш: људи су људи;
 Миље је миље; страх је страха.
 И идеш даље. — нога се креће
 Дубоком браздом судбине твоје —
 И све је што знаш: љубав је цвеће
 А вртић њезни ерце је моје*.

Али кад љубави нестане, онда слабе очи хоће да продру у таму позива човечанског. Тама је велика, око је слабо да продре у ту таму.

„Ал' гледи само етазицу ону,
 Како се тамо светли, вијуга,
 К'о небом мутном злаћана дуга“.

То је етаза љубави, кад ту етазу угледате и поћете њом, онда нестане таме:

„У место ноћи и густог мрака
 Шарена поља, милине саме
 И нежни трепет сунчаног зрака.
 А мирис нежни срдашца твога
 Грли се с другим мирисним цвећем...
 Човек је цветић, љубав је сунце.
 Што nigда зрака свога не губи —
 Вечито љуби.

И јака зрака сунашца сјајног
 Кад кад ти око заслепи сјајем.
 Срце тужећи за срећом, рајем,
 Провили горко: Йубави нема!
 Вараш се јако! Протрљај око.
 И сунце сјаје небу високо...
 Докле је људи, дотле ће љубав,
 С небесних груди сијати свима.
 Нестане л' људи?! — И љубав тада

Поћи ће с њима*.....

Г. Хр. је назначио три стиха из ове песме. За прва два пита шта значе, а за трећи вели, да је „крупан несмисао“.

„Дух измучен вазда сања
 На грудима уздицања“.

Ја не знам, за што г. Хр. тај стих не разуме. Измучен дух нема моћи за нов живот, он се само сећа прошлости и уздише за њом.

Исто тако пита г. Хр. шта значи стих:

„К'о да груди узбуркане
 Успаваше прошлост јадну“.

У узбуђењу и заносу заборавља он на своју прошлост, заборавља шта је од света трпио, те хоће да помаже невољнога.

Г. Хр. вели, да је овај стих „крупан несмисао“:

„Дух измучен већ одавна.
 Под каменом ледним снева“.

Г. Хр. пита: „Зар збиља дух мртваца под каменом снева?“ А зар се збиља може костур смејати, као што вели Змај у песми: „Три хајдука“ („А те кости смејаше се: Бог да прости.“) Шилер у песми: „Elegie auf d. n. Tod eines Jünglings“, има ове речи:

„Stumm und taub ist's in dem engen Hause,
 Tief der Schlummer der Begrabenen.“

И: „Ruhig schläft sich's in dem engen Haus“.

Хајне*) пева:

Њих се двоје љубило
 У највећој страсти,
 Ђутали су; ни једно
 Није хтело касти.

Давно су се растали,
 На два краја света: —
 У сну су се грлили
 Много, много лета.

Па сневаше, сневаше,
 — У сну се ужива, —
 И не знају да их већ
 Давно гроб покрива.

„Оваковиц ствари — пише г. Хр. — поткрадо се младом песнику и више“.

*

Да читаоци виде јачину мисли и израза у овој песми, навешћу само једно место из ње, где се описује бура.

Ни даха!....

Сунашце стало, — не илови више,
 Немо је поље, даљина плава
 И зелен-лисе ветрић не њиха....

Вседена слава!

Море је мирно... Вали се стисли...
 Вседена била дубоко сања.
 Никуда песме, никуд јецања....

Природа мисли!.....

* В. превод Змајев у „Песванији“ стр. 43.

Узда'ну....

Плану....

Замахну главом... Ужасно рикну.

Земља се руши — руше небеса

И оркан бесни паклено цикну

Задахнут бесом пакленог беса....

Горе се крше, пољане тлаче.

Таласе талас у бездан гура.

Веселена плаче!...

Бура!...

*

Изгледа ми из целога приказа да је г. Хр. а priori понао с тога, да ову књигу покуди.

У уводу тврди г. Хр. да „није добро ни корисно по ствар и писце, да гимназијски ученици своје књижевне саставке штампају те штампане у свет шаљу“.

„*Non ut premat in annum*“ — вели г. Хр. а на крају приказа довикује: „само марљиво напред... па макар баш не пишло све под штампу, што се напише“. Ево шта о целој тој ствари мисли *Даничић*:

Разговор је почео о Хорацијевој изреци, по којој треба своја дела тек после девет година у свет пуштати. Ђ. Даничић је био са свим против тога правила. Налазио је, да је са свим некорисно како за развитак целог народа тако

Беч.

и за саме писце. Он је био за то, да се оно што ко ради штампа одмах чим се изради, и да је то боље како за писца тако и за народ. Ако не штампате одмах чим што израдите, говораше он, ви вашем времену одузimate производ који му припада; а сами се лишавате критике и суда других којим се можете користити за будуће ваше радове. И по томе се тек види, колико је оно чекање штетно. На поправке, које отуда истичу, не ће се чекати ни мало, и оне су чист добитак. Давање свакога производа своме времену, што је из његовог начела следовало, Ђ. Даничић је узимао да је пробитачније и по писце и по публику. Ако је писац слабији, а могао би се усавршавати, он је с тим увек био у добитку; публика би опет добијала нарочито онда кад је производ савршенији, те се њиме општа висина напретка подиже. Усавршавање пак, које је постизавао писац, ишло је посредно, и опет накорист како публике тако и опште висине књижевног и просветног напретка. — (Годишњица Николе Чушћа, књига VIII. Бележике о Ђ. Даничићу, прилог к историји српске књижевности од Стојана Новаковића. Стр. 413 и 414.).

С.

К О В Ч Е Ж И Њ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Иларион Руварац. **Катарина**, кћи Твртка I. бана (од 1353.—1377.) и од 1377.—1391. краља босанскога. Припоњено — —, архимандрит. Сепаратни отисак из „Гласника земаљског музеја у Босни и Херцеговини“, година 1892, књига III. — Сарајево. Земаљска штампарија. 1892. Стр. 7. — Већина историчара (и наших и страних) пишу, да је Твртко I. имао кћер Катарину, коју је удао за Хермана I. грофа цилекога. Катона пише, да је Катарина била кћи Стевана бана босанског, а један писац* (Руварац га не спомиње) шта више мисли, да је Катарина била кћи Твртка II. Руварац је доказао, да је Катарина жена Хермана I. цилеког бана, кћи Стевана II. Котромањића, бана од 1319.—1353. Руварац мисли, да се бан Стеван г. 1329. оженио једном пољском принцезом, која му је родила кћер Јеласвету; а Катарину да му је родила жена.

* A. G. Supan: Die vier letzten Lebensjahre des Grafen Ulrich II. von Cilli. Wien 1863. Он пише: Die Gemahlin des Hermann I. war eine Tochter des bosn. Königs Stephan Tvarko (II. додао је Кукуљевић [у мене је његов екс. те књиге]; исто је тако додао и у родословној табели) der... in einem mit Grafen Hermann II. im J. 1427. abgeschlossenen... Verträge etc.

којом се оженио г. 1335. Занимљиво је, што Рув. рац напомиње у овој расправи, да уступање Хума Лаушу није било 1356. г. — Да је ова расправа написана са највећом студијом и критиком, није потребно ни помињати. Беч.

Миленко М. Вукићевић. **Улога задруге у нашој борби за ослобођење**. Културно-историјска расправа. Написао — — Београд. Нарна штампарија народно-радикалне странке. 1892. Цена 30 пара дин. 8-ина. Стр. 51. — Један од најглавнијих фактора, коме имамо да благодаримо, што се Српство одржало за време турскога господства, без сумње је и институција *задруге*. До сада се у нас доста писало о задрузи, и то с различитих гледишта, а особито с правног и економског, међу тим о значају њеном за време Турака и у борби за ослобођење није нико писао. Да тај моменат истакине, написао је писац ову малу расправу, и тиме је унео колико-толико светлости с једне стране у живот задруге, осветливши значај задруге, као једнога од најсилнијих фактора за одржање Српства у данима турскога господства, а с друге стране у целокупан живот нашега народа за време Турака и у време ослобођења. По што нас је писац упознао са појмом и организацијом задруге, прешао је да реши питање,

какову је улогу играла задруга у борби за ослобођење. Да то питање реши, морао се паравно осврнути на живот и значај задруге за турско време, па доказује, како је задруга била извор материјалноме благостању народноме, које је основ свакоме другом напретку Задруга је била школа, у којој се гајиле умне, моралне и физичке снаге, правно и религиозно осећање и националне врлине, задруга је потенцијално храброст и јунаштво, она је дојдичје заменила и саму цркву. Тако је задруга, поред других фактора, штитила српску народност и зашита је велико питање, шта би било са Српством, да није било задруге, већ да је била апоконтинна. Тако је задруга створила терен за ослобођење народно и само се пој мора приписати, што је Српство било кадро, да пуних девет година води неравну борбу с парвином отоманском, да занови и настави борбу ту после не пуне две године дана и да се на посетку сама и ослободи. Писац је, као што се види и на самога натписа књиге, имао на уму само један важан моменат једне гране на живота задруге и он га је у главном (иаузев неке погрешке) добро приказао.

Б. Шешта.

Б. С.

Младен Јосиф. Пред иконом крштења Христовог, одговор проти Јовану Вучковићу, професору богословије, написао — — свештеник. У Новоме Саду, издавачка књижарница и штампарија А. Пајевића. 1892. 8° стр. 19. — Цела се ствар врте око иконе крштења Христовог, коју је насликао Урош Предић за Бечејску цркву. Слика нам та Предићева приказује св. Јована, где Исуса крсти „обливањем“. У „Српском Сиону“ је изишла оцена на ту слику од Гча и он је са гледишта православног учења о убује. На то је Младен Јосиф, писац горње расправе, одговорно и бранио слику Предићеву. У полемику се умешао прота Јован Вучковић и у „Српском Сиону“ штампао своју расправу „Пред иконом крштења Христовог“, у којој и он напада слику Предићеву са гледишта православног учења. То је дало повода, да угледа света горња расправа. Није наше, да пресећујемо, који има у тој ствари право, јер нисмо на то позвани. Мило нам је, што се наши свећеници баве и интересују за такве ствари, а полемика ће разбистрити ствар. Само биемо опазили, да је горњи одговор написан доста субјективно, а то при расправљању какве ствари није упутно. Језик, ортографија и стил овог одговора је испод сваке критике. Не знамо чисто, чим да назовемо то, кад се још и данас може писати: крштењег Спаситеља (стр. 3, 13), бијо (стр. 10, 16), пресетије (стр. 14), редке (стр. 19) и др. Да ли је то нехат или друго што? Време би било већ једаред, да се престане тако писати.

Ј.

Сборникъ за народни умотворения, наука и књижевина. Издава министерството на народното просвешћение. Књига VII. Софија. Државна печатница. 1892. Стр. 512 + 85 + 236. Цѣна 5 лева. — Код нас се у опште мало пажње обраћа на бугарске књиге. Требало би мало више пратити бугарску књижевност, особито књиге оваке врсте, у њима је многи драгоцен податак и за нас. — Књига ова дели се на три одељка: научни, књижевни и одељак за народне умотворине. У првом одељку од важнијих ствари су: Северисточна Бугарска и стари натписи у Бугарској, од Шкорпила; бугарска рукописи у библијотеци лорда Zouche, од Гудева; постанак тројанске приче, од

Цолева; о легендама, од Драгоманова; интересантна студија (каких у нас на жалост још нема) од Илијева: биљно царство у народним умотворинама; прилог за бугарски речник, од Матова, и још неколико радова мање вредности. У другом одељку су путне белешке Вацова: велика рилска пустиња. У трећем одељку су нар. песме, пословице, гатке, клетве, обичаји и т. д. Паравно да је ту најревносније рађено у Македонији. А ми?... — Није нам срамота рећи, да би требало у овоме да се угледамо на Бугаре. Оваке књиге наша књижевност нема. — Иадање је укусно и лепо, а уз то врао јестиво. Штампарских погрешака има врао мало.

Беч.

С.

Чед. Мијатовић. **Рајко од Расине** приповетка с краја XVII. века. Написао — — Посвећено имену Милована Видаковића. Троником Коларчеве задужбине. У Београду у државној штампарији краљевине Србије 1892. на вел. 8-иц, стр. 229, цена 2 динара. — Ево не прође још ни пуна година дана од „Иковије“ а зашто перо Чед. Мијатовића даде српској књижевности опет дарак један. Скупocen је овај најновији Мијатовићев дар. По првом утиску се не да право ни оценити вредност тога адибара. Човек се занесе красотима, којих је књига пуна натучена, па ништа друго не жели, до ли да је опет и опет прочита и то што више на тенани, како му не би умакла ниједна од силних красота. Јесте, Мијатовић је већ „Иковијом“ а раније овим „Рајком од Расине“ доказао, да је у једном, што му и по другим радовима хвале, непаднаман. Тако *слатко* причати не уме нико као он. Као да перо није умакао у мастило, кад је писао овога „Рајка од Расине“, него као да га је обложио оним медом, којим су спаваћиву Платону усне рубиле пчеле са Имета. Просто те и против твоје воље благом неком силом одвуче за својим ликовима па идиш тако за руку с њима, смејеш се и плачеш с њима, тужиниш и веселишиш се с њима, стрепиши и ти кад и они стрепе, ликујеш и ти, кад је њима до ликованја, а кад њих снађе зло, тако ти је, као да је тебе задесило. Но има још нешто, што Мијатовића — велим само *одликује* међу приповедачима нашим. Имају и други добар поглед у човекову душу, умеју и други вешито анализовати и најзагонетније замршаје срца и људи човечје, но Мијатовић уз то још има огроман капитал знања и образовања, Мијатовић је прави етоструки милијонар умни, па заграби ли шакачки у ризницу тога свога знања, е ту се онда створи прича штаважа, рекао бих од сувога злата. Бар ми овај његов „Рајко од Расине“ изгледа као фирмаменат начичкан ситним сјајним звездицама а опточен самим азем-камењем, а те звездице и то драго камење, од којег тако трепти фирмаменат, то су искре, које сина генијални ум Мијатовићев од онога, што се онде накупило на ври и по најмањем кутићу. Можда ће ме ко корети брзоплетим, али ја не могу прећутати своје уверење, да би Мијатовић пре свију имао све услове да створи у приповедачкој нашој књижевности што од најзаманивијег кроја, што велико, што епохално. У њега за цело не би остало на самом затрчају. То двоје: неодолјиву сласт Мијатовићева приповедања и огромни фонд његова знања, хтедох за овај мах да истакнем приказујући и препоручујући српској читалачкој публици „Рајка од Расине“. А даће се ваљда прилика, да у повећој оцени укажем на лепоте тога најновијег дела Ми-

Милошевић. За сад, очаран и ухићен њим, не могу друго, до да га препоручим сваком, ко пожели мари за лепу и чисто песничку лектуру. Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Од г. Чедомила Мијатовића, чији лик донесмо у 41. броју „Стражилова“ поводом педесетгодишњице од рођења му, добијемо ово писмо:

Rochelle, Tunbridge Wells
На Митров-Дан 1892.

Поштовани Господине,

Број „Стражилова“, у коме ми је учињена част да се о мени онако симпатички говори, имао је из Камден-Грова у Кензингиму, где сам до Маја о. п. становао, да мало путује, док ме је нашао овде у Тунбриџ-Велсу, где сам од ова два последња месеца. То нека вам објасни што вам овако позно пишем израз моје нетините и дубоке захвалности.

У опште сте ме ви Ново-Сађани дубоко задужили. Ово што рекох није тек конвенционална фраза. А да то није, могу вам потврдити тиме, што је дејство ваших симпатичних манифестација било да сам постао и несвесно и пун бриге како ћу вам се и чиме ћу вам се одужити! Појачали сте у мени и свест о мојим дужностима и о мојој одговорности, а таква свест, и ако је право да је свакад жива, није свакад баш пријатна. Бих се озбиљно и алармирао био, да не нађох мало утехе и охрабрења у самом том факту: што се сви ви показујете задовољни и с оним, што сам до сада написао. Захвалим из дубоког поштовања, којом ме хабристе, ја ћу се од сада и озбиљније трудити да заслужим одобравања у нашем интелегентном читалачком свету, уверен да ћу — ако баш и не успем колико бих желео — опет у вама, образованим људима и добрим родољубима у Новоме Саду, наћи више симпатички расположене по строге судије.

С изразом моје дубоке захвалности примите и израз мога нетинитог поштовања.

Ваш,
обезвани вам,
Чедомил Мијатовић

Сараднику пак нашем Браниславу Станојевићу изјавио је г. Мијатовић захвалу своју засебним писмом, које гласи овако:

Драги Господине,

Не могу а да Вам лично и непосредно не захвалим на оним онако топло симпатијом прожманим вретима у Стражилову о мени и моме досадашњем књижевном раду. Истина не могу са пуном савесношћу да примим све оно доброга и лепога, што сте о томе раду рекли; али сам факат да у нашој интелегенцији има по неко ко са тако много призања и дубоконости може да говори о мојој служби нашој књижевности, сам тај факат чини ми лично врло велику радост, отвара ми више и

шире хоризонте и храбри ме. Ја вам од свега срца захваљујем и желим само да ми се једнога дана даде прилика, да вам и усмено кажем колико сте задужили нашег, обавезаног вам

Ч. Мијатовића

× У Бечу је недавно изишло дело дра Курта Хасерта: „Eine Reise durch Montenegro. Nebst Bemerkungen über Land und Leute.“. Дело има 30 слика и 1 мапу, а цена му је 2 фор. 75 нов.

— Филозофско историјски разред југословенске академије знаности и уметности у Загребу имао је пре десетак дана седницу, у којој је Рачки читао један одељак своје расправе о просветним одношајима Хрватске пре XII века. Из преосталих споменика латинске писмености доказује Рачки, да „поље писмености није ни у Хрватској лежало пусто“ но „да се уз прквену богољубну писменост гојила такођер историјографија и поезија“. Што се тиче народне словенске писмености, која се уз латинску почела развијати, ту Рачки наводи, да „у новије доба откривени хрватски споменици из XI и XII века изван сваке двојбе стављају, да се у то доба радила у Хрватској обла глаголица, коју су до недавна сматрали бугарском или панонском“. Одељак своје расправе поделио је Рачки на два чланка а обима је дао општи натпис: Обука и писменост те уметност. У другом чланку прелази на орнаментичку у рукописима X и XI века, за тим на пластичке и архитектонске уметворе, које је новије доба изнело на видик, па их упоређује са савременим делима западне Јевропе, нарочито Италије. Fazit: „и писменост у уметност, у колико се непотпуно сачувале, потврђују, да је Хрватска до XII века у просвети једнако корачала са савременим западом“.

— Немачки драматичар Рихард Фос, од кога је Славко Св. Милетић превео „Еву“ и „Александру“, прочитао је у Липском у т. зв. secolo italiano три чина своје најновије драме, која се зове „Маларија“. Главна тема тој драми је конвенционална женидба виших кругова, уз то се у њој обрађује и питање двобоја.

× Радосна је појава, када погледамо, како се шпир српска књига међу Српством у Хрватској и Славонији. Тако је календар „Србобран“ за 1893. годину штампан у 3000 примерака, па се већ не може добити ни једног примерка више. А ово дана добијемо глас, да је „Новјесница српскога народа у Славонији“, коју је написао Јован П. Јовановић, свештеник у Кобашу, штампана у 1500 комада, за неколико недеља са свим распродана, тако да ће писац морати приредити ново, поправљено издање.

× Читамо у „Јавору“, да ће на скоро изићи осма (и — на жалост — већ и) последња књига „Дјела Матије Вана“. Сада се тек може видети, какове ћемо користити имати од „Књижевне задруге“, јер да не није, тешко, да би смо икада дочекали ичија скупљена дела. Ето, Вапа је и академија потпомогала, (да и не говоримо шта значи само име Ваново), па је једва издано осам књига, у којима немамо бар скупљен песнички рад Ванов.

САДРЖАЈ: Песништво: Овидије. Ни из чега. Црвена кана. — Књижевност: Књижевна полемика. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год. 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Новом Саду. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА